

6. Стовба А. В. Правовая ситуация как исток бытия права : моногр. / А. В. Стовба. – Х. : ФО-П Лисяк Л. С., 2006. – 176 с.
7. Ефремов В. А. Теория концепта и концептуальное пространство / В. А. Ефремов // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2009. – № 104. – С. 96–106.
8. Цофнас А. Ю. Гносеология : учеб. пособ. / А. Ю. Цофнас. –Изд. 2-е, испр. и под. – О. : Наука и техника, 2011. – 248 с.
9. Дудченко В. В. Герменевтика права: розвиток юриспруденції : навч. посіб. / В. В. Дудченко, М. Р. Аракелян, В. В. Завальнюк. – О. : Фенікс, 2014. – 184 с.
10. Роскош М. В. Город как система / М. В. Роскош // Научный диалог. – 2013. – № 12 (24). – С. 48–57.
11. Конституція України, прийнята на П'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

НЕСИНОВА С. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
(Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля)

УДК 34.01 : 340.115 : 340.125

ІНТЕГРАЛЬНА ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Стаття присвячена розкриттю сутності інтегральної правової концепції, її напрямків та методів для дослідження правових явищ. Аналізуються передмови виникнення та стан цієї концепції на сучасному етапі розвитку правознавства. Обґрунтовується користь такого підходу для дослідження правових інститутів у межах правової реальності.

Ключові слова: *правові інститути, методологія права, інтегральна правова концепція, феноменологічний метод, комунікативний підхід у праві.*

Статья посвящена раскрытию сущности интегральной правовой концепции, ее направлений и методов для исследования правовых явлений. Анализируются предпосылки возникновения и состояние этой концепции на современном этапе развития правоведения. Обосновывается полезность такого подхода для исследования правовых институтов в рамках правовой реальности.

Ключевые слова: *правовые институты, методология права, интегральная правовая концепция, феноменологический метод, коммуникативный подход в праве.*

This article is devoted disclosure of integrated legal conception, its areas and methods during the study legal phenomena. Author analyzes preconditions origin and the state of this concept in the current development law. Substantiates the utility of such an approach for the study of legal institutes within a legal reality.

Key words: *legal institutes, law methodology, integrated legal concept, phenomenological method, communicative approach in law.*

Вступ. За останні роки серед юристів-науковців у пострадянському просторі посилюється інтерес до інтегральної (інтегративної) юриспруденції, яка на основі діалогу з різними школами в правознавстві намагаються обґрунтувати цілісну концепцію права.

Постановка завдання. Методологія праворозуміння впливає на розуміння основних правових категорій, зокрема таких як правова реальність (чи правова система), інститути в праві, правові

інститути тощо. Така тенденція більш спостерігається серед російських правознавців, зокрема такими вченими є А. Поляков, А. Яценко, Н. Смирнова, І. Честнов, О. Коровіна тощо. Що стосується вітчизняних наукових досліджень, то інтегральна правова концепція іноді розглядається в межах наукових статей, бо констатується як така, що відбулась (В. Бігун, А. Георгіца, О. Скакун, О. Данильяк, О. Дзьобань, С. Максимов та ін.). Тому метою статті є спроба розглянути основні риси інтегральної правової концепції та можливість застосування її для дослідження правових інститутів на сучасному етапі розвитку методології теорії права.

Результати дослідження. Методологія теорії права носить складний, комплексний характер, її сутність розкривається шляхом опису структури, що складається з трьох взаємопов'язаних і взаємообумовлених рівнів: науково-світоглядного, теоретичного та емпіричного. Науково-світоглядний (філософсько-правовий) рівень утворює певну методологічну установку й включає в себе типи праворозуміння, обумовлений типом праворозуміння понятійно-категоріальний апарат, а також загальні методи й принципи дослідження. Теоретичний рівень правової методології розкривається в системі засобів пізнання: методів, логічних прийомів і способів, організованих у певну ієрархічну структуру. Емпіричний рівень являє собою методику вирішення конкретних пізнавальних завдань [1, с. 6].

Розкриваючи філософсько-правовий рівень, Д. Керимов зауважує, що світоглядна позиція дослідника складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: по-перше, із загального відношення до об'єктів пізнання, що залежать переважно від положення та ролі вченого в житті суспільства; по-друге, зі спеціального відношення до об'єктів пізнання, що визначається приналежністю дослідника до тієї чи іншої наукової школи або наукового напрямку; по-третє, з методів, прийомів та засобів, обраних вченим для пізнання відповідних об'єктів [2, с. 24].

Під час аналізу перспектив правового розвитку українського суспільства досить важливим є всебічне розуміння кожного з елементів правової дійсності, а також правової системи в цілому. Теорія права здійснює інтеграцію юридичних знань за рахунок виявлення найбільш загальних рис державно-правових явищ, що вивчаються галузевими науками, та перенесення узагальнених категорій галузевих наук в інші науки. Крім того, теорія права є методологічною, оскільки для інших юридичних наук вона розробляє та вдосконалює методологію дослідження (систему методів, прийомів і принципів). Тому з'ясування необхідних методів дослідження правових інститутів на загальноправовому рівні, використання оптимальних методик для розкриття сутності та особливостей правових інститутів з урахуванням наукових досягнень інших наук надасть можливість досліджувати кожен правовий інститут із позицій окремих галузей права, використовуючи ці методи та прогнозуючи перспективи розвитку цих правових інститутів для найкращого регулювання суспільних відносин та вдосконалення законодавства.

Традиційні типи праворозуміння базуються на класичній раціоналістичній методології, яка, на жаль, не спроможна пояснити досліджуване явище в його єдності та всебічності. Основними школами, які досліджують правові явища, є природно-правова, юридично-позитивістська та соціологічна (у тому числі історична) школи права. Тому в ХХ сторіччі в науковців виникає потреба в пошуку та розробці такої методології, яка б включала в себе переваги кожної з класичних шкіл права та виступила б комплексним підходом до дослідження державно-правових явищ. Потреба у всебічному пізнанні права стала підставою для звернення за допомогою до інших гуманітарних наук, зокрема до психології, філософії та соціології.

З кінця ХІХ ст. у сфері політико-правових досліджень виникають нові методологічні напрямки й навіть школи (інтегративна юриспруденція, соціологія права, юридичний інституціоналізм і т. ін.). Новий методологічний міждисциплінарний соціально-правовий підхід був започаткований українським і австрійським правознавцем Є. Ерліхом (1862–1922 рр.), і це визнається більшістю дослідників. Він розпочав теоретичні дослідження в галузі історії римського права, а потім розробив соціологію права, яка передбачала, що всю специфіку та різноманіття людського життя не можливо вмістити в текстах законів, розвиток права не здійснюється ні в юриспруденції, ні в законодавстві чи в судовій практиці, він має свої корені в житті суспільства. Як зазначає А. Георгіца у своїй праці, присвяченій аналізу праць Є. Ерліха в межах інтеграційного праворозуміння, Є. Ерліх вважав, що юридичний позитивізм, як відомо, розглядав право лише як сукупність юридичних норм, які визначалися державою, і не ставив завдання розкрити зв'язок права із суспільними факторами. Такий підхід, за словами Є. Ерліха, був недостатнім і ненауковим. Для того, щоб розкрити суть права, правова наука, вважав він, повинна бути не тільки історичною, а й соціологічною [3, с. 9].

На думку В. Бігун, соціологічний підхід до права С. Ерліха виявлявся також у розгляді соціології права як емпіричного правознавства. Вчений вважав, що вивчення правознавством лише державного права, законодавства, є недостатнім для розуміння природи й дійсності права. У його розумінні «державно-правове» правознавство – це не наука, а вид техніки, ремісництво, штучне мистецтво, зайняте виданням законів, їх коментуванням. Правознавству ж, на його думку, слід спрямувати свої зусилля на вдосконалення правової дійсності, практики. Рушійною силою цього мала стати соціологія права як основа правознавства. Право за Ерліхом – феномен соціальний, отже, кожен тип юриспруденції є частиною суспільствознавства [4, с. 109]. Варто погодитись з А. Георгіца, що настав час «переглянути» й «повернути» С. Ерліха вітчизняному правознавству, оскільки й сьогодні видаються актуальними низка ідей наукової спадщини С. Ерліха, а цінність висловлених С. Ерліхом ідей для сучасного українського правознавства полягає в їх здатності сприяти плюралізації й конкретизації праворозуміння, критично-конструктивному підходу до вирішення актуальних проблем державотворення в Україні, а також вирішення актуальних науково-практичних завдань вітчизняного правознавства [3, с. 12].

Однак не всі дослідники можуть погодитись із таким висновком. Наприклад, на думку В. Бесеніної, яка присвятила свою докторську дисертацію проблемі «Соціально-правові інститути сучасного російського суспільства: особливості формування та розвитку», автор зазначає, що «соціологія права в тому виді, у якому вона існує зараз, висвітлюючи діяльність ряду соціально-правових інститутів, все ж не дає повної відповіді на питання, яка їх генеза й комплексний розвиток. До того ж автори по-різному підходять до висвітлення самого поняття права – досліджуючи його з позицій юридичних та соціологічних» [5, с. 5]. Варто зауважити, що, дійсно, не дивлячись на жваву правову (законодавчу) діяльність, закони стикаються з явним нерозумінням населенням та не реалізуються, оскільки правові норми та законотворчість перебувають у розриві з реаліями сьогодення в українському суспільстві, не враховуються соціальні процеси. До того ж, правові інститути функціонують із проявами соціально-негативних властивостей та помітними збоями, тобто не реалізуються їхні функції в повному обсязі.

Відомий український правознавець, філософ та соціолог Б. Кістяковський (1868–1920 рр.) як теоретик намагався зрозуміти право як багатоаспектне явище та розробляв так звану плюралістичну концепцію права, що була ґрунтувалася на «баденській» школі неокантіанства, проте водночас стала результатом впливу ідей філософської школи права В. Соловйова. Плюралістична концепція права намагалась об'єднати абстрактний нормативно-ціннісний підхід до права з ідеєю розвитку суспільства. Право, на думку А. Кістяковського, слід вивчати з різних боків, включаючи його державно-організаційний (право як порядок), нормативний, соціологічний та психологічний прояви.

Намагаючись розкрити всеєдність як основну інтенцію філософії права, відомий російський правознавець та філософ А. Яценко (1877–1934 рр.) був захисником «синтетичної теорії права». У своїх працях автор зауважував, що «на право можна дивитись і як на внутрішню колективно-психічне явище, і як на зовнішньореалізований факт об'єктивного миру. Незважаючи на правильність думки, що право є перш за все фактом суспільної людської психіки, для пояснення природи права, у всьому його обсязі, недостатньо одного психологічного аналізу. Необхідно розуміти право і як соціальне явище, що проявляється в об'єктивних фактах, входить до юридичних пам'ятників, існує й незалежно від індивідуальних хвилювань...» [6, с. 173].

У наші дні однією з найбільш популярних правових теорій є інтегрована (інтегральна) теорія права, яка заснована на широкому визначенні права та має примирити три класичні теорії, про які вже зазначалось вище. Прихильниками цієї теорії є Д. Холл, Е. Аннерс, Г. Берман, В. Кравитц, У. Проберт, А. Поляков, Ю. Хабермас.

Термін «інтегрована юриспруденція» уведений професором Дж. Холлом (його стаття «Інтегрована юриспруденція» перекладена на російську мову й видана у 1988 р.). Він поєднав ідею про моральну цінність права (теорія природного права), ідею про соціальні умови формування й функціонування права (соціологічна теорія права), ідею про юридичні поняття й терміни (позитивістська теорія права); визначив право як тип соціальної дії, процес, у якому норми права, цінності й факти зростаються й актуалізуються законотворчістю. Цю теорію називають примиренською й тому, що вона ставить на перше місце серед функцій права її соціальну комунікативну, компромісну, функцію, трактує право як примирителя конфліктних ситуацій. [7, с. 154].

Однак, оскільки в цій ній об'єднані різні теорії, то так чи інакше одна з тих, що об'єднані в інтегрованій теорії, буде головною. У дослідженні правових інститутів це також може бути об'єктивно

виправдано, оскільки правовий інститут – це результат державно-правової організації суспільства, що може бути багатозначним. І тому в дослідженнях правових інститутів з'ясовується не якась його сторона, а різний його прояв (значення). Тому інтегральна (інтегрована) теорія, намагаючись об'єднати не частини цілого, а різні цілісні одиниці, може бути застосована для дослідження такого правового явища, як «правовий інститут», у межах правової системи суспільства та з'ясування його ролі в розвитку системи категоріальних рядів, системи права та системи законодавства.

На думку деяких вчених, зокрема А. Полякова, у межах інтегральної правової концепції має бути заявлена відмова від класичного раціоналізму та використана методологія пізнання права, що включає всі способи осягнення реальності права (раціональні, інтуїтивні, спостережні, дослідні і т. д.), єдність яких була б адекватною пошуковій єдності права [8]. Однак, як слушно зауважує О. Скакун, щоб уникнути описового характеру, механічного з'єднання різних елементів у єдине ціле, ця теорія має дотримуватися високого рівня абстрактності в розумінні права [7, с. 155].

На початок ХХІ ст. стає очевидним, що гуманітарна наука, слідуючи прикладу точних природних наук, намагалась створити потужний апарат моделювання та граничну повноту дослідження правових явищ; традиційна наука, безумовно, абстрагувалась від життя з його гнучкістю та динамікою, будувала штучні класифікації та інші неживі конструкції. Розчарування та постійна критика опонентів призводить до розуміння, що потрібна нова методологія, нова парадигма для дослідження життєвих, органічних об'єктів.

Щодо нової методології, то, як зазначає Р. Баранцев, «ознаки становлення нової парадигми вже помітні. У природознавстві все частіше говориться про міждисциплінарність, комплексність, системність; у філософії все більшої ваги набувають такі поняття, як синтез, всеєдність, цілісність. <...> Синтезуючу роль бере на себе культура, об'єднуючи науку, мистецтво й духовні явища в цілісність ноосфери» [9, с. 4]. Тому виникнення таких тенденцій у правознавстві також об'єктивно зрозумілі. Одним із проявів такого напрямку можна назвати феноменолого-комунікативний підхід до вивчення права професора А. Полякова, що базується на правовій онтології з позиції комунікативної концепції права, де в центрі уваги правової теорії стоїть не система правових норм, а людина як активний правовий діяч [8, с. 6].

Щодо місця інститутів в інтегральній правовій концепції, то прихильники соціально-феноменологічного підходу вбачають наявність процесу інституціоналізації в тому випадку, коли дії різних суб'єктів стають взаємною звичкою та набувають характеру типових. Будь-яка типізація і є інститутом, який завжди сприймається суспільством і є доступним для розуміння. Таким чином, інститути (у тому числі й правові) контролюють поведінку людей, встановлюючи певні її зразки. При цьому, на думку феноменологів, контроль інституціоналізації не залежить від створення якихось механізмів санкцій, що забезпечують дотримання зразку правового інституту, оскільки первинним є соціальний контроль, що заданий самим існуванням інституту. Тому правові санкції можуть виступати лише додатковими механізмами контролю, що необхідні у випадку не зовсім успішної типізації поведінки.

У межах інтегральної правової концепції з'являються наукові праці, присвячені окремим методам, що допомагають розкрити інтегративне праворозуміння. Так, зокрема, це наукові дослідження А. Полякова «Коммунікативная концепция права: проблемы генезиса и теоретико-правового обоснования» (2002 р.), О. Коровіної «Феноменологический метод в структуре методологии отечественного правоведения» (2007 р.), Н. Смирнової «Социальная феноменология в изучении современного общества» (2009 р.), І. Честнова «Постклассическая теория права» (2012 р.) тощо. Характерним для всіх цих досліджень є обов'язкове врахування розвитку суспільства як інтерсуб'єктивної смислової структури.

Так, А. Поляков обґрунтував комунікативну теорію права як різновид інтегрального концепту праворозуміння як цілісного явища, що виникає у формі безперервної соціальної комунікації й має текстуальну (семіотичну), аксіологічну, психічну й функціонально-поведінкову складові. При цьому цілісний погляд на право на сучасному етапі розвитку науки, на думку А. Полякова, найкращим чином досягається за допомогою феноменологічного методу, який вже використовувався російськими вченими-правознавцями в дорадянський період і в різних модифікаціях з успіхом застосовується в сучасній західній гуманітарній думки. Найбільший інтерес у цьому напрямку представляють російська школа «ідеал-реалізму» (С. Франк, Н. Лоський), а також феноменологічна соціологія та герменевтика (у тому числі герменевтичні ідеї М. Бахтіна) [10].

Соціальна феноменологія, на думку Н.Смирнової, орієнтована не на дослідження структурно-інституційного каркаса – скелету соціального організму, а на його загальні смислові характери-

стики – інтерсуб'єктивності смислової структуру. Саме в ній, зазначає автор, соціальний феноменолог вбачає трансцендентальну підставу соціальних комунікацій [11, с. 8]. Соціальна реальність у такому разі не даність, що передує людині, її діям і уявленням, а життєвий світ, який конструюється системою соціальних значень, зауважує І. Честнов. При цьому феноменологічно інтерпретований сенс соціального визначений є не його онтологічною реальністю, а «значимістю» [12, с. 94].

На думку професора О. Данильяна, більш перспективною, порівняно з іншими, очевидно, є інтегральна концепція правової реальності, під якою розуміється світ права, котрий конструюється з правових феноменів, упорядкованих залежно від ставлення до базисного феномена чи «першореальності» права [13, с. 134].

Розглядаючи комунікативний аспект інтегральної правової концепції, варто зазначити, що становлення інститутів у суспільстві передбачає кілька етапів: перший – коли між двома суб'єктами здійснюється комунікативна взаємодія, і результатом такої взаємодії стає можливість передбачити дії один одного, тобто їх поведінка стає передбачуваною; на другій стадії знаходить свій прояв історичний аспект інституціоналізації в інтегральній правовій концепції, коли поступово збільшується коло суб'єктів такої взаємодії, інституційний світ змінюється й передається іншим, тобто ці інститути стають вже історичними. На наступній стадії з набуттям історичності ці інституційні утворення отримують нову властивість – об'єктивність. Отже, на цьому етапі сформовані інститути існують у житті суспільства незалежно від тих суб'єктів, які застосовують ці інститути в цей час. Тепер сприйняття інститутів як «зовнішніх примусових фактів» відбувається завдяки самому факту їх існування, а також механізмам контролю, які зазвичай властиві «найбільш важливим інститутам», якими є передусім правові інститути. Механізм контролю цих інститутів включає різні способи легітимації, зокрема пояснення та виправдання існуючих соціальних (у тому числі правових) інститутів. Отже, тепер індивід стикається з всеохоплюючою побудованою інституційною реальністю, яка нагадує реальність природного світу, і саме на цьому етапі соціальні інститути (у тому числі правові) мають передаватися наступним поколінням. Однак правові інститути можуть мати свої особливості, оскільки їм властива не тільки суспільна складова (існування в суспільстві), а й нормативна закріпленість, яка може носити негативний і навіть іноді шкідливий характер для розвитку суспільства, реалізації суб'єктами своїх прав та обов'язків. Ці факти відомі історії права, коли застарілі норми права вже не відповідають реаліям сьогодення, не виправдовують своє існування, стають на перешкоді трансформування цих інститутів або існування інших (можливо, більш розвинутих) інститутів, що виникають у суспільстві та оновлюють правову реальність.

При цьому принципово важливим положенням феноменологічної соціології є визнання того, що об'єктивність інституційного світу є створена людиною, і в цьому сенсі є сконструйованою об'єктивністю. Інституційний світ, як і будь-який окремих інститут, – це об'єктивована людська діяльність, результат об'єктивності. Це означає, що, незважаючи на те, що соціальний світ відзначений об'єктивністю в людському сприйнятті, він не набуває онтологічного статусу, є незалежним від людської діяльності, у процесі якої він створюється [10].

Науковий підхід А. Полякова, звичайно, не бездоганний з точки зору обґрунтованості методології, отримав суттєві зауваження інших учених, у тому числі професора Л. Єскіної, професора І. Козліхіна, професора Д. Луківської, професора Ю. Гревцова та інших вчених. Однак цей напрямок в праві є одним із варіантів інтегрального праворозуміння, що формується в сучасному пострадянському правознавстві.

На думку Н. Гушиної, з позицій онтологічної теорії комунікативний аспект розуміння права зводиться до розгляду права як системи відносин, суб'єкти яких отримують правову інформацію шляхом інтерпретації первинних правових текстів і передають правову інформацію через вторинні правові тексти, створювані шляхом взаємодії, здійснюваного у формі реалізації своїх прав та обов'язків. Таке трактування права є абсолютно новою для вітчизняної правової науки й заслуговує на увагу [14, с. 221].

Розвиваючи інтегральну правову концепцію, серед праць науковців існують такі, які за допомогою феноменологічних гносеологічних процедур, прийомів і методів конкретизують предмет пізнання, що включає базові правові явища, демонструють роль феноменологічного методу в сучасній правовій науці, який дозволяє описати та пояснити явища правової дійсності у всьому їхньому різноманітті, складності та взаємообумовленості. Так, зокрема, О. Коровіна зазначає, що феноменологічний метод у структурі юридичної методології відноситься до теоретичного рівня, оскільки є можливістю для його використання як загальнонаукового методу [1, с. 7]. Достатнє обґрунтування цієї тези має для дослідження правових інститутів певну користь, оскільки правові інститути – це перш за все інститути соціальні, і їх слід дослід-

жувати, аналізувати та прогнозувати їх подальший розвиток саме з позиції певного комплексного підходу, використовуючи методи дослідження, що допоможуть розкрити правові інститути як результат розвитку правової думки, як значимий для суспільства феномен, як ефективний механізм регулювання правовідносин, як необхідність вдосконалення системи законодавства з питань закріплення та «життєздатності» правових інститутів.

Заслуговує на увагу запропонований О. Коровиною процес застосування феноменологічного методу пізнання права, що складається з трьох послідовних стадій: на першій стадії відбувається опис правової структури як системи взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів. Друга стадія розглядає ціннісний зміст права, досліджуються акти свідомості в пізнанні правового явища, визнається необхідність взаємодії суб'єктів для реалізації їх прав та обов'язків. На третій стадії здійснюється опис універсальної сутності конкретного правового феномену, що належить до правових цінностей [1, с. 9]. Такий поетапний процес дослідження може бути цікавим для дослідників правових інститутів як правового феномену, що проявляється в різних галузях права, а також системи таких феноменів (правових інститутів), з яких складається різноманітна інституційна правова реальність.

Інтерсуб'єктивність як аксіологічний принцип дослідження правової дійсності включає два взаємопов'язаних аспекти. З одного боку, цінність (сутність) права проявляється в кореляції, взаємності та єдності прав та обов'язків суб'єктів правовідношення. З іншого боку, теоретичне й духовно-практичне опанування та реалізація права пов'язані з його визнанням, яке представляється колективним соціальним актом, що відображає пошук та усвідомлення правової цінності в конкретному юридичному феномені [1, с. 10]. Варто погодитись з А. Поляковим, який вказав, що сучасна правова теорія вже не може догматично будуватися «з самої себе», як якась апріорна конструкція (юснатуралізм, нормативізм, соціологізм і т. д.). Осягнення феномена права вимагає від дослідника звернення до філософії, соціології, психології, лінгвістики, семіотики, антропології, кібернетики, теорії систем, теорії комунікації й цілого ряду інших комплексних спеціалізованих наукових дисциплін, багато з яких виникли лише в ХХ ст. [14, с. 216].

«Не дивлячись на існування багатьох підходів, найбільш поширеним продовжує залишатись розуміння істини як відповідність дійсності та знань про неї. <...> Слід звернути увагу на одну істотну обставину. Зберігаючи викладене ставлення до проблеми істини як до методологічного постулату, конкретні правові дослідження часто реально розширюють рамки розуміння істини в юриспруденції за допомогою інших концепцій» [15].

Висновки. Інтегральна правова концепція є досить актуальною для розвитку юриспруденції, яка на сьогоднішньому етапі потребує оновлення методології для дослідження права в цілому та конкретних правових явищ, зокрема правових інститутів. Розроблені в межах інтегральної правової концепції методи та підходи можуть бути покладені в основу дослідження правових інститутів, які були сформовані, розвиваються та трансформуються в соціальному середовищі, крім того, мають підтримку державного примусу та потребують дослідження в межах правової реальності (суспільно-правової сфери). Їх опанування з позицій систематизації права (у відповідних галузях) може бути одностороннім, оскільки правовий інститут – це правовий феномен, який потребує комплексності у виборі методологічного підходу, методів та способів правового дослідження. Інтерсуб'єктивність як встановлення зв'язку між суб'єктивним та об'єктивним аспектами феноменологічного методу створює основу для розуміння правових явищ, у тому числі правової дійсності, правових інститутів та їхньої системи.

Список використаних джерел:

1. Коровина О.С. Феноменологический метод в структуре методологии отечественного правоведения : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / О.С. Коровина. – Челябинск, 2007. – 175 с.
2. Керимов Д.А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права / Д.А. Керимов. – 2-е изд. – М. : Аванта+, 2001. – 559 с.
3. Георгіца А.З. Соціологія права Євгена Ерліха: на шляху до інтеграційного праворозуміння // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2012. – Вип. 618. – С. 7–12.
4. Бігун В.С. Євген Ерліх: життя і правознавча спадщина (актуальний наукознавчий нарис) / В.С. Бігун // Проблеми філософії права. – К. ; Чернівці : Рута, 2005 – Т. III. – № 1–2. – 480 с.
5. Беседина В.А. Социально-правовые институты современного российского общества: особенности формирования и развития : дисс. ... докт. соц. наук : спец. 22.00.04 «Социальная структура; социальные институты и процессы» / В.А. Беседина. – СПб, 2005. – 445 с.

6. Ященко А.С. Философия права Владимира Соловьева: теория федерализма и опыт синтетической теории права и государства / А.С. Ященко. – СПб. : Алетейя, 1999. – 256 с.
7. Скакун О.Ф. Теория права и держави : [підручник] / О.Ф. Скакун. – К. : Алерта, 2011. – 520 с.
8. Поляков А.В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход : [курс лекций] / А.В. Поляков. – 2-е изд. доп. – СПб. : Юридический центр «Пресс», 2003. – 845 с.
9. Баранцев Р.Г. Концепции современного естествознания: опыт целостного подхода : [методическое пособие для студентов гуманитарных факультетов] / Р.Г. Баранцев. – СПб. : СПбГУ, 2001. – 80 с.
10. Поляков А.В. Коммуникативная концепция права: проблемы генезиса и теоретико-правового обоснования : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / А.В. Поляков ; Санкт-Петербургский университет МВД России. 2002. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1138929&subID=100020393,100076036#_ftn12.
11. Смирнова Н.М. Социальная феноменология в изучении современного общества / Н.М. Смирнова. – М. : Канон+ ; РООИ «Реабилитация», 2009. – 400 с.
12. Честнов И.Л. Постклассическая теория права : [монография] / И.Л. Честнов. – СПб. : ИД «Алеф-Пресс», 2012. – 650 с.
13. Філософія права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / [О.Г. Данильняк, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін.] ; за ред. О.Г. Данильняна. – Х. : Право, 2009. – 208 с.
14. Тимошина Е.В. Современные проблемы правопонимания: Обсуждение монографии А.В. Полякова «Общая теория права» / Е.В. Тимошина // Правоведение. – 2002. – № 4(243). – С. 213–223.
15. Тарасов Н.Н. Истина в юридическом исследовании (Некоторые методологические проблемы) / Н.Н. Тарасов // Академический юридический журнал. – 2000. – № 1. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://forum.yurclub.ru/index.php?app=downloads&module=display§ion=download&do=confirm_download&id=701.

ШОНИЯ Л. В.,
аспірант кафедри теорії
та історії держави та права
(Міжнародний гуманітарний університет)

УДК 340.12

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЛІБЕРАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В ЕКОНОМІЦІ

У статті здійснено спробу відокремити певні підходи до взаємодії правової системи (в образі правового порядку) та економіки шляхом використання методу моделювання. У зв'язку із цим пропонується розглянути та дослідити ліберальну модель правового порядку в економіці.

Ключові слова: право, правова система, правопорядок, економіка, правовий порядок в економіці, моделі правового порядку в економіці, ліберальна модель правового порядку в економіці.

В статье предпринята попытка отделить некоторые подходы к взаимодействию правовой системы (в образе правового порядка) и экономики путем использования метода моделирования. В связи с этим предлагается рассмотреть и исследовать либеральную модель правового порядка в экономике.

Ключевые слова: право, правовая система, правопорядок, экономика, правовой порядок в экономике, модели правового порядка в экономике, либеральная модель правового порядка в экономике.

